

DIALOG CU IOAN HOLENDER, ÎNAINTEA ULTIMEI SALE STAGIUNI DIRECTORIALE LA OPERA DE STAT DIN VIENA

(Costin Popa – 28 aprilie 2009)

Costin Popa: Stimate domnule director, mă bucur că mă aflu din nou în biroul dvs., al cărui hol de intrare este străjuit de tabloul lui George Enescu, semnat de Corneliu Baba, care dă o atmosferă unică acestui loc. Tocmai v-ați întors de la New York unde ați asistat la Gala consacrată celor 125 de ani de existență a operei Metropolitan și celor 40 de ani de la debutul lui Plácido Domingo pe marea scenă. Cu ce impresii?

Ioan Holender: O gală foarte americană, puțin naivă, cu mult kitsch dar în care au cântat artiști importanți astăzi la Met, somități sub nivelul celor de pe vremuri, din anii '50-'60, Tucker, Pearce, Tozzi, Warren. Renée Fleming a fost excelentă în aria din **Die tote Stadt** de Korngold, Deborah Voigt, care nu mai cântă ca odinioară dar arată mult mai bine pentru că a slăbit vreo 40 de kilograme, a interpretat duetul din **Siegfried** alături de Ben Heppner, remarcabil tenor wagnerian. Printre alții, a apărut și James Morris, mai mult o... toamnă târzie decât primăvară.

C. P.: Stephanie Blythe?

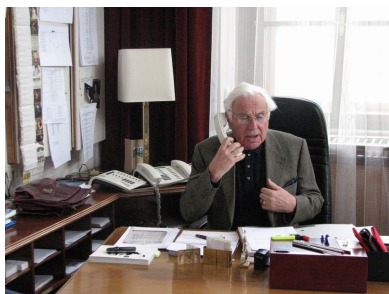
I. H.: Așa cum are „silueta”, nu poți să o așezi pe o scenă europeană. La New York estetica, fizicul nu au importanță pentru că și regiile sunt mai mult demodate, au rămas ca acum 40-50 de ani. Pentru ei, tot Zeffirelli este, ca să zic așa, „buricul pământului”, ceea ce astăzi nu mai e cazul. Dar, în noua producție cu **Somnambula** de Bellini au avut o regie interesantă, discutată...

C. P.: ... fluierată la premieră.

I. H.: Nu contează. Și **Evgheni Oneghin** de la noi a fost contradictoriu primit. Nu putem rămâne fideli spectatorilor care au văzut odată un titlu și vin din nou la aceeași lucrare ca să găsească asemănări. Dacă nu le sesizează, se produce distorsiunea. Am convingerea că facem operă și pentru cei care se află pentru prima oară într-o sală. **Oneghin** la Viena este foarte analitic, rece, ninge...

C. P.: ... tot timpul, am auzit!

I. H.: Nici chiar așa, din trei ore ninge doar o jumătate de oră. Noi am prezentat producția la Tokyo, unde a fost foarte bine înțeleasă, apoi **Süddeutsche Zeitung** și **Neue Zürcher Zeitung** au scris foarte bine, în timp ce criticii vienezi au primit-o foarte prost. Am spus la Radio că dacă ne luăm după asemenea cronici, nici nu era cazul să facem o nouă producție, puteam s-o lăsăm pe cea veche și frumoasă. O să vedeți, o să judecați.

Onorarii fabuloase și... gratuități

C. P.: Vorbeați cu tentă critică despre glasurile pe care le-ați ascultat la Metropolitan. Cum găsiți starea vocalității în ziua de astăzi?

I. H.: Cu nimic mai prejos decât altădată. Există tineri foarte buni, de exemplu cei din **Lucia** noastră. Alături de Anna Netrebko, tenorul Filianoti cântă excepțional, mai bine decât mulți alții din trecut, iar baritonul român Petean este cel mai bun Enrico pe care l-am avut în această producție care datează de 25 de ani. Apar noi artiști dar carierele lor au devenit mult mai scurte și mai periclitate. Cântă excesiv, teatrele au suficienți bani pentru a-i angaja, toată lumea vrea să audă tot ce-i mai bun și mai scump. Locurile în care evoluează astăzi cei de primă categorie sunt infinit mai multe decât în trecut. Caruso a cântat doar de trei ori la Opera din Viena și probabil niciodată la Stockholm, Oslo sau Valencia. Astăzi, la Abu Dhabi se plătesc onorarii de 10 ori mai mari decât la Viena și oamenii se duc și cântă acolo. În Dubai, într-o sală de hotel de 800 de locuri care este doar pe jumătate plină, Thielemann sau Mehta dirijează pe niște onorarii pe care noi nu putem și nici nu vrem să le plătim. Anna Netrebko, care este una dintre personalitățile artistice cele mai profunde, absolut remarcabilă, cântă rolul Luciei la Metropolitan, de acolo vine să-l interpreteze aici și între cele două serii ce face? Merge la Covent Garden și cântă patru spectacole de **I Capuleti e i Montecchi**. Natural, posibilitățile de a te deplasa sunt uriașe dar corpul uman, corzile vocale, anatomia au rămas aceleași.

C. P.: Iată, Domingo a fost sărbătorit. Cântă ca tenor, ca bariton, transpune tonalități, timbrul s-a mai descărnat, îi vine greu dar continuă să apară în fața publicului. Cum vedeți această insistență?

I. H.: Eu n-aș spune că timbrul s-a schimbat. El a avut în gala newyorkeză trei sau patru apariții. A cântat **Fata din Far West**, aria lui Johnson, transpusă mai jos. N-a sunat interesant. În finalul din **Parsifal** a fost absolut excepțional. Vocea este proaspătă, nu bate, rămâne o minune. A mai cântat, ca bariton, duetul din **Simon Bocanegra** alături de Angela Gheorghiu și a fost foarte bine dar culoarea vocii era mai mult de... învingător, decât de tată îndurerat. Dar pentru mine și pentru toată lumea rămâne tenorul tenorilor. Este ultimul mohican, ultimul din clasa de personalități cu voci excepționale.

C. P.: Va mai veni la Viena?

I. H.: Personal, nu am dat curs invitației pentru **Simon Bocanegra** pe care și Scala, și Covent Garden, și Metropolitan au făcut-o, motivând că umple sala. Nu am acceptat nici noile opusuri de Tan Dun sau Franco Alfano în care evoluează acum. I-am spus: „Sigur că lumea vine dar ce fac eu dacă tu nu cânti? Rămân pe cap cu opere care nu au mare valoare muzicală!”. Îi sunt foarte îndatorat și profund recunoscător că la gala mea, hai să nu-i spun gală pentru că nu-mi place

cuvântul, la concertul meu de adio din 26 iunie 2010, va veni gratuit și va cânta **Winterstürme** din **Walkiria**.

Reușite și regrete

C. P.: M-ați adus la următoarea temă de dialog. În 2010 vă încheiați mandatul directorial, după aproape 20 de ani, cu aureola de cel mai lung din toată istoria Operei vieneze. Înțeleg că se va organiza o serată specială.

I. H.: Vin mulți cântăreți și dirijori. Dacă vă uitați pe draftul de program...

C. P.: Sunt două pagini pline...

I. H.: Ei, dacă ar rămâne numai două... În programul stagiunii doar anunțăm concertul, fără detalii, pentru că se vor schimba multe. Deocamdată, pot să vă spun despre dirijori: Muti, Pappano, Welser-Möst, Ozawa, de Billy, Armiliato. Auzind de concert, Simone Young mi-a scris că îmi stă la dispoziție. A început cariera aici, cum să n-o invit?! Dirijorii vor să interpreteze și piese concertante. Mă rog, o să dureze mult dar după aceea... scapă lumea de mine! L-am invitat și pe Vladimir Malakhov. Și el și-a început cariera la Viena, în plus trebuie reprezentat, măcar simbolic, și baletul. Vom vedea.

C. P.: Privind retrospectiv, care au fost marile dvs. reușite?

I. H.: Timpul le va cristaliza.

C. P.: Poate managementul performant, titlurile alese ca premiere, vocile, dirijorii, regizorii...

I. H.: Asta dvs. trebuie să spuneți. Concluziile directoratului meu trebuie să le tragă alții, nu eu. Voi mai scrie o carte care o să apară în iunie 2010 și va completa cei 7 ani trecuți de la prima. Nefiind nevoit să țin cont de ceea ce a trebuit să... țin cont în anterioara, va fi mai deschisă, mai liber scrisă. Voi aborda unele teme mai sensibile, care au fost evitate în prima.

C. P.: Mi-ați spus odată că dacă regretați ceva este că nu l-ați readus pe Carlos Kleiber la pupitru.

I. H.: Așa este.

C. P.: Văd lângă biroul dvs. o fotografie cu marele dirijor.

I. H.: Sunt două fotografii la care țin enorm, una cu el și alta cu Eberhard Waechter, când a preluat directoratul. Pereții sunt plini de poze alături de artiști, am și acasă, nu mai știu unde să le pun, dar această fotografie cu Kleiber o țin aici în dreapta mea. Legătura cu el a fost mai mult în ultimii lui doi ani de viață, în care n-a mai dirijat niciunde. Am păstrat, ca documente importante, scrisorile pe care mi le-a scris. Îmi amintesc plimbările noastre... Doar de două ori ne-am întâlnit la München, dar pentru mine a însemnat foarte mult. La New York am făcut cu Gilbert Kaplan, recent, radioprogramul „Mad about music” și am vorbit foarte mult de Kleiber. Este cel mai mare dirijor pe care am avut ocazia să-l aud în viața mea, eu așa consider.

Cum se construiesc carierele

C. P.: Domnule director, în ultimii 20 de ani au fost angajați foarte mulți români la Opera de Stat din Viena. Desigur, i-ați ajutat. Au fost ei favorizați față de cei din țările înconjurătoare?

I. H.: Actualmente sunt foarte mulți, ca niciodată, dar mai și pleacă, benevol sau... mai forțat. Iată, le am aici pe sopranele Teodora Gheorghiu și Ileana Tonca, pe tenorul Gergely Nemeti, care cred că va face o carieră importantă. Toți aceștia ar fi putut fi angajați și la noi în țară dacă s-ar fi preocupat cineva. Vedeți, Nemeti s-a „născut” prin Concursul Traian Grozăvescu de la Lugoj, acolo l-am auzit întâi eu dar și directorul Operei din Timișoara, Murgu, care l-a luat și încet-încet l-a introdus în repertoriu. Apoi, nu i s-au mai dat roluri, a primit o bursă prin mine, a mers un an de zile la Londra, a mai învățat câte ceva. L-am cooptat după Londra, am umblat eu după el ca să-l ascult. A cântat excepțional **Così fan tutte** și **Elixirul dragostei**, l-am angajat imediat. Așa se construiesc carierele. În România, nu că n-ar fi elemente cu potențial, ele există, dar ansamblurile sunt distruse. Aud că la Opera din București vin mereu cântăreți oaspeți...

C. P.: Da, pentru că trebuie să acopere rolurile care nu mai pot fi preluate de artiștii indigeni în spectacolele obligatorii pentru repertoriu, de exemplu **Trubadurul**. Vocile de tenor dramatic și mezzosoprană dramatică lipsesc.

I. H.: Trebuie construite. De ce acum 30 de ani au existat și acum nu? **Trubadurul**... dacă nu ai tenor de talia celui care-i necesar, nu-l dai. Nici eu nu mai fac aici **Trubadurul**, de ani de zile. La Metropolitan trebuia să cânte Marcelo Álvarez, a anulat și a cântat înlocuitorul Marco Berti, un tenor respectabil, dar nu de talia unui Dinu Bădescu sau Ludovic Spiess. În țară, repertoriul nu mai este gândit după ansamblul care este la dispoziție. Se propun niște titluri și apoi se caută cântăreții. Așa nu poate funcționa nimic.

C. P.: Ar fi grav. Dar unii artiști pleacă pentru că-i atrage Opera din Viena, mai mult decât Iașiul sau Constanța.

I. H.: Da, dar la Iași sau Constanța pot să cânte prime roluri iar aici fac roluri secundare. O să-mi spuneți imediat că sunt remunerați prost în țară.

C. P.: Desigur.

I. H.: Dar eu o să replic că aud că se plătesc sume respectabile unor cântăreți oaspeți de categoria a treia, 3000 de euro pe seară. În loc să se dea salarii mai mari, se cheltuiesc banii. Nu numai la București. Trebuie ca directorii să se lupte, să convingă politicienii și cu subvențiile care se dau, să se construiască ansambluri în care să existe salarii de 2000-2500 de euro pe lună, în loc să aducă un singur oaspete cu 3000. Dacă acest lucru nu se face, în curând n-o să mai avem deloc teatre muzicale în țară. Nici măcar la Viena nu-i posibil să ții un teatru pe bază exclusivă de invitați, cum să se poată la București?

Secrete

C. P.: De luat aminte! Cum merge tranziția către succesorul dvs., Dominique Meyer? Există concluzii?

I. H.: Dacă sunt întrebat, răspund. Dacă nu, nu!

C. P.: Nu se preconizează o preluare pentru ce va urma peste un an și jumătate?

I. H.: Preluare este pentru ce avem. Ori se preia ce există ori nu se preia nimic. >

C. P.: Am înțeles. Cu ce premiere doriți să vă încheiați mandatul?

I. H.: N-au o însemnătate simbolică, pentru că nu este o stagiune de adio. Avem două **Macbeth**-uri noi. Mai întâi **Lady Macbeth din Mtsensk** de Șostakovici, într-o versiune dirijorală excepțională datorată tânărului Kirill Petrenko care, vă spun un secret, va conduce noua montare a Tetralogiei la Bayreuth. Apoi, **Macbeth** de Verdi sub bagheta lui Daniele Gatti, un **Tannhäuser** nou și, foarte important pentru mine, noua lucrare **Medeea** de Aribert Reimann, comandată de noi. Eu am afirmat întotdeauna că vreau să termin cu o privire înainte și nu înapoi. Privirea înainte este **Medeea** și o operă pentru copii compusă de Ivan Eröd după o povestire de Erich Kästner, arhicunoscută aici, în care și dl. Holender, în ultimile luni ale activității sale, o să cânte în rolul unui director de fabrică. Terminăm apoi cu ceea ce am început. **Parsifal** a fost primul spectacol în 9 septembrie 1991, **Parsifal** va fi și ultimul, pe 30 iunie 2010. O parte din distribuție este aceeași, Waltraud Meyer, poate Domingo. Ar fi ceva simbolic dar el nu poate garanta prezența de pe acum, deși a cântat recent două spectacole la Berlin cu Barenboim la pupitru.

C. P.: Domnule director, de ce Opera de Stat din Viena nu transmite spectacole în cinematografe?

I. H.: Pentru că nu vreau eu, nu cred că este important.

C. P.: Metropolitanul o face.

I. H.: Da și consider că este unul dintre cele mai mari eșecuri financiare, va mai transmite în stagiunea care urmează și gata. Au făcut Metropolitanul mai cunoscut în lume, în America în special. Spectacolul liric se dă în teatru, într-o sală, într-o seară, pentru publicul prezent în momentul în care se naște. Altfel e precum cafeaua rece și încălzită. Nu interesează pe nimeni. Nu, noi asta nu facem. Poate se va realiza după perioada directoratului meu, câte ceva trebuie să le las și lor, nu?

C. P.: Ce veți face, după...?

I. H.: O să mai văd, am trei propuneri de sfetnic, consilier cum se spune astăzi, dintre care pe cea de la Tokio am acceptat-o până în 2013. Celelalte două sunt secrete, interesante dar nu funcții operative, deci nu seară de seară, ca să tremur la fiecare telefon, cine s-a îmbolnăvit și cu cine-l înlocuiesc. Cred că decizia mea să nu mai stau încă doi ani la Viena a fost bună și corectă pentru că e deja puțin caraghios, ar fi fost a cincea prelungire de contract și ar fi trebuit să-mi dea mandat pe viață, ceea ce n-ar fi fost bine, nici pentru mine, nici pentru instituție. Sunt 19 ani plini, nu 20 și eu consider că și asta are un șarm. Voi coordona Festivalul Enescu 2011, am fost rugat și cât îl am ca partener pe Mihai Constantinescu, mă implic. Fără acest om n-aș putea. În rest...

C. P.: Unul din secrete este Metropolitan?

I. H.: Sper că n-așteptați un răspuns de la mine, nu?

C. P.: Spun doar din propriile-mi surse, aud că veți fi consilier la Met și Budapesta.

I. H.: Budapesta nu este un secret, deja lucrez cu ei de un an și acum mi-au prelungit contractul cu încă unul, nu știu cât o să mă mai țină. Vedeți, diferența între Budapesta și București este în favoarea Budapestei, nivelul este mult peste București, se joacă în fiecare seară, se cântă opere de Wagner. 90% din roluri sunt acoperite de cei de acolo. De ce la Budapesta este posibil și la București nu?! Sunt plătiți la fel de prost. Dar eu aș putea s-o spun și aș putea să și schimb aceste lucruri. N-aveți ce să-mi replicați dacă vă amintesc că la Timișoara a fost posibil ce a fost în anii tinereții mele și acum există doar trei titluri în repertoriu!

C. P.: Alte teatre au câte un spectacol pe săptămână.

I. H.: Ce rost are asta?

C. P.: La București însă sunt spectacole și publicul vine. Mulți tineri.

I. H.: Aud și eu asta cu mare bucurie.

Enescu pentru români

C. P.: S-a încheiat turneul de promovare al Festivalului Enescu 2009. Știu că ați participat la unele manifestări. Este festivalul mai vizibil acum în străinătate?

I. H.: Nu și rostul lui nu este de a fi vizibil în exterior, ci de a fi cunoscut în țară. Am spus asta la Paris, Bruxelles și Viena. Țelul este ca românii de acasă să audă ce este mai bun și mai de calitate în lume. Cu excepția festivalurilor de la Salzburg și Bayreuth, care nu au numai public austriac și german, celelalte sunt pentru spectatorii locului. Turneele de prezentare s-au făcut ca să atragem atenția asupra României, ca țară, să arătăm că suntem în stare să organizăm un festival de muzică clasică la un nivel foarte înalt și că în România nu sunt numai mâncători de lebede și criminali, ci și alții, mai există și directorul Operei din Viena, tot român. Am fost dus acolo ca să fiu arătat: „Uite, domnule, și ăsta e român!” Strict după numărul și calitatea orchestrelor care vin, suntem poate cel mai important festival. Dar nu în mod absolut. La Paris, domnul Petrică Ionescu, în fantastica ambasadă pe care o avem acolo, în palatul acela fenomenal cumpărat în 1939 - Austria nici nu poate să viseze la așa un spațiu -, le-a spus jurnaliștilor că avem cel mai important festival. L-am sfătuit s-o lase mai ușor, pentru că n-avem nici măcar o sală potrivită. Doar una oribilă, Sala Palatului, cu care trebuie totuși să ne mulțumim, pentru că altfel nu știu ce-am face. Ar rămâne numai Ateneul, care este formidabil, dar mult prea mic.

C. P.: Să punctăm câte ceva din programul de teatru liric.

I. H.: Aș începe cu opera **Celan**, scrisă de Peter Ruzicka. S-a montat și se va monta la Dresda și Bremen. Nu se poate să n-o avem și noi, aducând în conștiința românilor că Paul Celan este cel mai cunoscut poet al nostru în lume. Mai cunoscut decât Eminescu, îmi pare rău să spun. Dacă întrebați germani, austrieci, francezi, pe cine cunosc ei din literatura română, vor răspunde Cioran și Celan. Și dacă se insistă, o să se pronunțe și numele lui Ionesco, durează mult până la... Creangă. Eu mi-am zis așa: dacă în Occidentul ăsta, pe care-l admirăm atâta și încercăm să-l imităm - deși în ultimul timp parcă îl imităm în ceea ce are mai rău -, dacă s-a scris o operă **Celan**, înseamnă că

Paul Celan este foarte important. Vom organiza și un Simpozion Celan cu ocazia asta și îl românizăm pe poet.

C. P.: O să rămână opera în repertoriul bucureștean?

I. H.: La fel ca și **Oedipe**.

C. P.: Iată un alt subiect, există un nou **Oedipe** la Toulouse, va veni la București, se va monta și la Paris la un moment dat.

I. H.: Sper, încă nu s-a decis. Dacă tot întreabă jurnaliștii de ce nu se face Oedipe la Paris, la Londra, atunci eu vă întreb dacă se dă în mod curent la București. Sau doar pentru festival? Este menținut tot timpul în stagiuni? Nu, nici n-a fost ținut vreodată, din vremea lui Ohanesian. Vom aduce **Oedipe**-ul de la Toulouse dar nici nu se poate cere ca din 2 în 2 ani să se facă o altă montare.

C. P.: Nu, nici chiar așa. S-a întâmplat pentru că, după părerea mea, montările post-revoluționare nu au fost pe deplin mulțumitoare.

I. H.: Niciodată o mizanscenă nu va satisface pe de-a-ntregul. După Rânzescu, au venit Buzoianu, Șerban, a fost asta a noastră semnată de Götz Friedrich, apoi Ionescu și acum Nicolas Joël. Cam multe.

C. P.: Mai problematic este cu interpretul rolului titular. Va fi adus Franck Ferrari, în România cântă doar Ștefan Ignat.

I. H.: E trist dacă numai el știe muzica. Eu am spus de câțiva ani că Alexandru Moisiuc ar putea foarte bine să interpreteze rolul Oedipe, atât vocal cât și scenic. Dar trebuie multă muncă, învățare, corepetiție, trebuie să vrea și atunci ar putea face. A cântat aici Tirésias dar este un bas de întindere. Eu sunt sigur că mai există și alții.

C. P.: S-a menținut formula cu multe concerte și spectacole zilnice. Nu vi se pare densitatea prea mare?

I. H.: Ba da, dar pe de altă parte responsabilii operativi îmi spun că sunt vândute foarte bine concertele de la miezul nopții, de exemplu. La Viena nu s-ar putea obține așa ceva.

C. P.: Ediția 2011 trebuie deja mișcată.

I. H.: S-au făcut multe demersuri importante. Din punctul acesta de vedere lucrurile merg mai bine. Siguranța bugetară, sper să nu fiu prea optimist, există și continuitatea festivalului este garantată, poate este mult spus, dar prevăzută.